

men toch dit heeft gevraagd, dat zoo zich in het eerste eene leemte voordeed, althans in dat geval het natuurrecht van kracht zoude wezen, gelijk dan ook door de Oostenrijksche wetgeving inderdaad aan het natuurrecht de beteekenis van subsidiair recht is toegekend geworden ¹⁾.

Het subjectivisme vaart, — dit is duidelijk, — bij zulk een denkbeeldig natuurrecht zeer wel. En zoo mag het dan ook geen verwondering baren, dat, toen in Rusland aan het natuurrecht gelijke plaats als in Oostenrijk werd ingeruimd, tevens, — zoo toch verhaalt men, — werd verordend, dat als natuurrecht moest worden aangemerkt, wat een zeker rechtsgeleerde, met name Nettelbladt, voor het natuurrecht hield, en de vrage dringt zich aan op ons, of de rechtspractizijn, van wien ons Hugo spreekt ²⁾, en die aan de ééne zijde het *Corpus juris Justiniani*, aan den anderen kant het *Natuurrecht* van Chr. Wolf had gelegd, nooit heeft beseft, dat, was het eene een wetboek, het andere in den grond al zijn aanzien aan dien practizijn zelven ontleende.

Maar toch heeft men niet genoeg gedaan, zoo men slechts iedere werking, elke toepassing aan het natuurrecht ontzegt, waarom zelfs een Schmalz, die onder de coryphaeën van het natuurrecht wordt geteld en ook de subsidiaire kracht van dit recht betwist, ons niet bevredigen kan. Het eigenlijke bezwaar treft hem evenzeer. En evenals een Groen van Prinsterer beurtelings door liberalen en conservatieven in hun onderlingen strijd kon worden uitgespeeld, wijl zijn scherpe blik het had gepeild, dat de bodem niet deugde, waarop zij beiden stonden, — zoo zoude ook een Stahl, in wiens stappen ik ten dezen treed, nu deze, straks gene groep van natuurrechtsleeraars een bondgenoot kunnen schijnen, en wel uit geene andere oorzaak, dan wijl hij ze allen bestrijdt; hun gemeenschappelijk uitgangspunt veroordeelt.

Neen, niet over de mate der kracht, waarop het natuurrecht aan-

¹⁾ Die kracht wordt voor het natuurrecht ook gevraagd door Schilling, t. a. p. S. 33.

²⁾ T. a. p., § 30 noot 1.